

ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Κείμενο 1

Η σάτιρα και το κωμικοτραγικό

Η σάτιρα, η επιθετική μορφή της κωμωδίας, έχει τρία βασικά χαρακτηριστικά: τη φαντασία, την ηθική βάση και την επιθετικότητα. Η σάτιρα «επιτίθεται» ιδίως σε πολιτικούς θεσμούς και στους εκπροσώπους τους. Επίσης, τα βέλη της μπορεί να στραφούν σε κοινωνικές ομάδες και στην κοσμοθεωρία τους, ή ακόμα και εναντίον μεμονωμένων ατόμων ή θεωριών. Βασική προϋπόθεση επιτυχίας της σάτιρας είναι να χρησιμοποιεί δεδομένα γνωστά και στους δύο «συμβαλλόμενους», δηλαδή και στον εμπνευστή της και στο κοινό.

Τα μέσα που χρησιμοποιεί η σάτιρα για να «επιτεθεί» είναι η εικόνα, οι συμπεριφορές και ο λόγος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα σατιρικών εικόνων είναι οι γελοιογραφίες, ενώ οι μίμοι, κι όχι μόνο αυτοί, χρησιμοποιούνται για να σατιριστούν συμπεριφορές. Ιδιαίτερα στη μορφή του λόγου (είτε προφορικού είτε γραπτού), η σάτιρα πάντα χρησιμοποιεί την ειρωνεία. Ως γνωστόν, στην ειρωνεία ο λόγος χρησιμοποιείται κατά τέτοιον τρόπο, ώστε το αποδιδόμενο νόημα να «αντιτίθεται» στο κυριολεκτικό. Έτσι, ο σατιρικός λόγος χρησιμοποιεί τα δυνατά στοιχεία του αντιπάλου, με τέτοιον τρόπο, ώστε να παρουσιάζονται ως «αδυναμίες».

Στο κωμικοτραγικό στοιχείο οι μικρές φευγαλέες δόσεις τραγικότητας της καθημερινής ζωής γίνονται οι άξονες κίνησης του κωμικού στοιχείου. Το κωμικοτραγικό, μέσω του οποίου η κωμωδία απαλύνει τον πόνο, προκαλεί γέλιο μέσα από το δάκρυ και το δάκρυ μας γλυκαίνει. Σύγχρονο υπόδειγμα κωμικοτραγικού αποτελούν οι ήρωες και οι καταστάσεις στις ταινίες του Τσάρλι Τσάπλιν (Charlie Chaplin). Όσο για την κωμικοτραγική φιγούρα του Δον Κιχώτη, μπορεί να μας παρηγορήσει για τα όνειρά μας, που η καθημερινότητα τα μετατρέπει σε απλές σκιές φαντασίωσης.

Αλ. Λουπασάκης. (2002). *Γέλιο - Η καλύτερη θεραπεία*, 100-101. Αθήνα: Κέδρος (διασκευή).

Κείμενο 2

Όταν οι πολίτες γελούν με την «πόλιν» τους...

Στην Ελλάδα έχουμε και γνώση και μακρά εμπειρία της πολιτικής σάτιρας. Ακόμη και σήμερα, η Επιθεώρηση είναι ένα θεατρικό είδος που ανθεί και οι Έλληνες πολιτικοί «πρωταγωνιστούν» ενεργά σ' αυτήν. Η σάτιρα της τρέχουσας πολιτικής κατάστασης είναι ένα πολύ σημαντικό μέσο εκτόνωσης για πολλούς ανθρώπους. Φανταστείτε πόσο θα επιβαρυνόταν η ατμόσφαιρα, εξαιτίας κάποιων πολιτικών αποφάσεων, αν δεν υπήρχε και η εκτόνωση του γέλιου. Σκεφθείτε επίσης την **εύστοχη** σάτιρα των γελοιογράφων στις εφημερίδες και την ευεξία που προσφέρει στον αναγνώστη.

Ο ρόλος της πολιτικής κωμωδίας έχει παίξει, και συνεχίζει να παίζει, τεράστιο ρόλο. Η εκτόνωση των πολιτών σώζει την «πόλιν» από πολλά δεινά. Σαφέστατα, η «πόλις» χρειάζεται διακυβέρνηση. Όμως, όταν αυτή γίνεται χωρίς σύνεση, τότε η ένταση μεγαλώνει. Το γέλιο της μερίδας των πολιτών που θίγεται περισσότερο βοηθάει στην αποφόρτιση. Άλλωστε, δεν είναι τυχαίο ότι από τα περισσότερα δικτατορικά καθεστώτα απαγορεύεται η σάτιρα και η κωμωδία.

Βεβαίως, γνωρίζουμε ότι συνήθως εξουσία και χαμόγελο δεν πάνε μαζί! Υπευθυνότητα όμως και χαμόγελο ταιριάζουν απόλυτα και αυτό είναι, ίσως, που θα πρέπει να μάθουν οι πολίτες. Θα ήταν χρήσιμο να εξετάζαμε το προφίλ του ηγέτη. Πώς τον θέλουμε; Άκαμπτο, σκληρό και αυστηρό; Ή εύτροφο, γνώστη, ευέλικτο και με τάσεις βελτίωσης των λαθών του; Το δεύτερο μοντέλο αρχηγού σαφέστατα προτιμάει τον «κόσμο του γέλιου», ως μέθοδο κριτικής και αυτοκριτικής. Αυτό είναι γεγονός και η ιστορία το έχει καταγράψει.

Αλ. Λουπασάκης. (2002). *Γέλιο - Η καλύτερη θεραπεία*, 125-126.
Αθήνα: Κέδρος (διασκευή).

ΘΕΜΑΤΑ

A1. (Μονάδες 15)

A1. Ποια είναι, σύμφωνα με το πρώτο κείμενο, τα μέσα που χρησιμοποιεί η σάτιρα;
(60-80 λέξεις)

(μονάδες 15)

A2. (Μονάδες 10)

A2. Να δώσετε από έναν πλαγιότιτλο στη δεύτερη παράγραφο (Τα μέσα...αδυναμίες) και την τρίτη παράγραφο (Στο κωμικοτραγικό.....φαντασίωσης) του πρώτου κειμένου.

(μονάδες 10)

B1. (Μονάδες 10)

B1. Να δημιουργήσετε από μία πρόταση με το αντώνυμο καθεμιάς από τις λέξεις των δύο κειμένων με την έντονη γραφή: επιθετική, ηθική, αδυναμίες, σημαντικό, εύστοχη.

(μονάδες 10)

B2. (Μονάδες 15)

B2. α. Γιατί ο συγγραφέας στο δεύτερο κείμενο χρησιμοποιεί το α' και β' πληθυντικό πρόσωπο;

(μονάδες 10)

B2. β. Γιατί ο συγγραφέας στο δεύτερο κείμενο χρησιμοποιεί ευθείες ερωτήσεις;

(μονάδες 5)

ΘΕΜΑ 4070

A1. Σύμφωνα με το πρώτο κείμενο η σάτιρα αποτελεί μια επιθετική μορφή κωμωδίας. Βασική προϋπόθεση της επιτυχία της είναι τα οικεία δεδομένα για το κοινό και για τον εμπνευστή της. Για να πετύχει το σκοπό της και να «επιτεθεί» χρησιμοποιεί τρία μέσα. Ένα από αυτά είναι η εικόνα με χαρακτηριστικό παράδειγμα τις γελοιογραφίες. Ένα δεύτερο είναι οι συμπεριφορές που χρησιμοποιούν κυρίως οι μίμοι και τέλος ο λόγος. Ο σατιρικός λόγος επιδιώκει να παρουσιάσει ως αδυναμίες τα δυνατά στοιχεία του αντιπάλου. Κατεξοχήν μορφή σατιρικού λόγου είναι η ειρωνεία.

A2. 2^η §: «Τα μέσα που μεταχειρίζεται η σάτιρα»

3^η §: «Το κωμικοτραγικό στοιχείο»

B1. Επιθετική ≠ αμυντική: Ο μόνος πόλεμος που δικαιολογείται είναι ο αμυντικός.
ηθική ≠ ανηθικότητα: Η ανηθικότητα των πολιτικών προσώπων ευθύνεται για την απολιτικοποίηση των νέων.
αδυναμίες ≠ δύναμη: Παρά τα απανωτά χτυπήματα της μοίρας είχε αποθέματα ψυχικών δυνάμεων.
σημαντικό ≠ ασήμαντο: Μπροστά στην υγεία όλα τα άλλα φαντάζουν ασήμαντα
εύστοχη ≠ άστοχη: Η παρατήρησή σου μπροστά σε τόσο κόσμο ήταν άστοχη

B2. α. Το α' πληθυντικό δηλώνει την τάση του συγγραφέα να εντάξει τον εαυτό του στο σύνολο και δίνει με αυτόν τον τρόπο καθολικότερο ύφος και άρα γίνεται πειστικότερος. Το β' πληθυντικό προσδίδει στο λόγο αμεσότητα, καθώς απευθύνεται προσωπικά στον αναγνώστη, παρακινεί, προβληματίζει και ευαισθητοποιεί, έτσι ώστε ο δέκτης να οδηγηθεί στη λήψη αποφάσεων. Η χρήση των α' και β' προσώπων συχνά δείχνουν κάποια προφορικότητα αλλά και οικειότητα, στοιχεία που βοηθούν το συγγραφέα να επικοινωνήσει αποτελεσματικότερα με τον αναγνώστη.

β. Οι ευθείες ερωτήσεις προδίδουν αμεσότητα στο λόγο. Μπορούν να κινητοποιήσουν περισσότερο τον αναγνώστη και να εγείρουν τον προβληματισμό του.